

YANGI O'ZBEKISTONDA TARIX SOHASINING DOLZARB MASALALARI

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

KONFERENSIYA TO'PLAMI

2026

URGANCH INNOVATIONS UNIVERSITETI

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

Yangi O'zbekistonda tarix sohasining dolzarb masalalari [Matn]: to'plam. – Urganch: 2026. – 212 b.

Dunyo tamaddunida **tarix fani** alohida va muhim o'rin egallaydi. Tarix boshqa fanlardan farqli ravishda insoniyat jamiyati taraqqiyoti, davlat va sivilizatsiyalarning shakllanishi, jamiyat hayotida yuz bergan siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarni izchil hamda tizimli ravishda o'rganadi. Tarix ilmi o'tmish voqealarini tahlil qilish orqali bugungi kunni anglash va kelajakni belgilashda ahamiyatli hisoblanadi.

“**Yangi O'zbekistonda tarix sohasining dolzarb masalalari**” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallar to'plamidagi ilmiy tezis va maqolalar tarix sohasida amalga oshirilgan so'nggi tadqiqot va yangiliklarni keng ilmiy jamoatchilikka yetkazishga xizmat qiladi.

Mas'ul muharrirlar:

t.f.n., professor v.b. R.Abdirimov

PhD., dots. U.Maxmudov

Tahrir hay'ati:

PhD., dots. R.Anyozov

PhD., dots. M.Egamberganova

PhD., dots. B.Satimov

PhD., dots. O.Rajabov

To'plamda keltirilgan tezis (maqola)larning mazmuni, undagi ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlar hamda fikr-mulohazalar, takliflarning to'g'riligiga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

O'ZBEK MILLIY KURASHI: SULOLAVIY POLVONLAR TARIXI

Maxmudov Umrbek Baxtiyorovich

Urganch innovatsion universiteti dotsenti

E-mail: umrbekmaxmudov91@gmail.com

Ruzimova Mahliyo Sayilxon qizi

Urganch innovatsion universiteti

2- bosqich magistranti

E-mail: ruzimovamahliyo96@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbek milliy kurashi tarixida sulolaviy polvonlarning roli, ularning ijtimoiy mavqei va sport madaniyati rivojiga qo'shgan hissasi, xalq orasidagi obro'si, kurash texnikasi va ma'naviy merosi ilmiy dalillar bilan ko'rsatiladi. Shu bilan birga, maqolada sulolaviy polvonlarning xalq hayotidagi o'rni va ularning milliy kurash an'analari shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'z: O'zbek milliy kurashi, polvonlar, sulolaviy davr, ijtimoiy mavqe, sport madaniyati, an'ana, tarix.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется роль султанских борцов в истории узбекской национальной борьбы их социальный статус и вклад в развитие спортивной культуры рассматриваются деятельность борцов в султанский период их авторитет среди народа а также техническое и духовное наследие борьбы. Кроме того, статья раскрывает место борцов в жизни народа и их роль в формировании традиций национальной борьбы.

Ключевые слова: Узбекская национальная борьба, борцы, династический период, социальный статус, спортивная культура, традиции, история.

Abstract: This article provides a detailed analysis of the role of dynastic wrestlers in the history of Uzbek national wrestling, their social status, and their contribution to the development of sports culture. The activities of wrestlers during the dynastic period, their reputation among the people, and the technical and spiritual heritage of wrestling are discussed. Additionally, the article contribution to forming the traditions of national wrestling.

Keywords: Uzbek national wrestling, wrestles, dynastic period, social status, sports culture, tradition, history.

O'zbek milliy kurashi Markaziy Osiyoda yuz yillar davomida shakllangan va rivojlangan sport turi bo'lib, u nafaqat jismoniy kuchni, balki ma'naviy qadriyatlarni ham o'zida mujassam etadi. Sulolaviy polvonlar esa ushbu kurashning rivojlanishida asosiy rol o'ynagan, ular qabilaviy va davlat darajasida obro'ga ega bo'lgan. Shu sababli sulolaviy polvonlarning faoliyati o'zbek milliy kurashining tarixini o'rganishda asosiy manba hisoblanadi. Milliy kurash tarixi bilan shug'ullanuvchi olimlar ta'kidlaganidek, sulolaviy polvonlar jamiyatda

nafaqat sportchi, balki diplomatik va madaniy rolni ham bajargan. Shu bois ular haqida batafsil ilmiy tahlil olib borish muhimdir.

O'zbek milliy kurashi asrlar davomida mavjud bo'lan va shu davr mobaynida shakllanib kelgan sport turlaridan biri. U xalqning ijtimoiy hayoti, harbiy tayyorgarligi va ma'naviy dunyosi bilan chambarchas bog'liq holda rivojlangan. Sulolaviy polvonlar faoliyatining eng muhim jihatlaridan biri – vorisiylik hisoblanadi. Polvonlik mahorati ko'pincha otadan og'ilga, ustozdan shogirdga o'tgan. Bu jarayon qat'iy an'analar asosida amalga oshirilgan bo'lib, yosh polvonlar jismoniy tayyorgarlik bilan birga axloqiy va ma'naviy tarbiya ham olgan. Kurash maktablarida halollik, raqibga hurmat, sabr-toqat va o'zini tuta bilish kabi fazilatlar muhim hisoblangan. Shu sababli sulolaviy polvonlar xalq orasida nafaqat kuchli sportchi, balki ibratli shaxs sifatida ham e'tirof etilgan.

Tadqiqotchilar fikricha, kurash dastlab jismoniy chiniqish va harbiy mashg'ulot sifatida paydo bo'lib, keyinchalik xalq bayramlari va marosimlarining ajralmas qismiga aylangan[1; B.12-18]. Xalq bayramlari, Navro'z sayillari va to'y marosimlarda polvonlar kurashi asosiy tomosha sifatida nomoyish etilgan. Bu esa kurashning ommalashuviga va uning milliy qadriyat sifatida mustahkamlanishiga xizmat qilgan. Aynan sulolaviy davrlarda, ya'ni hukmdorlar va zodagonlar atrofida shakllangan ijtimoiy tuzum sharoitida kurash alohida e'tibor qozona boshlagan. Chunki hukmdorlar jismonan baquvvat, jasur va xalq orasida obro'-e'tiborga ega polvonlarni o'z hokimiyatining ramzi sifatida qo'llab-quvvatlagan. Natijada, ularning faoliyati avloddan avlodga meros sifatida o'tgan [2; B.39-44].

Sulolaviy polvonlar ko'pincha hukmdor sulolalarga yaqin bo'lgan va davlat tomonidan moliyaviy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlangan[4; B.21-24]. Ularning obro'si xalq orasida ham yuqori bo'lgan, ular bayramlar va kurash tadbirlarida namuna sifatida ko'rsatilgan.

Shayboniylar sulolasida mashhur polvonlar saroy va qishloq bayramlarida ishtirok etgan, ularning kurash texnikasi va jasoratlari xalq e'tiborini qozongan [5; B.34-36]. Shu bilan birga, polvonlar ko'pincha hududiy nizolarni hal qilishda vositachi sifatida ham faoliyat yuritgan. Polvonlarning kuchi va jasorati jamiyatda ijtimoiy adolat va hurmat timsoli sifatida qabul qilingan [6; B.57-58].

O'zbek milliy kurashi sulolaviy davrda nafaqat sport, balki diplomatik vosita sifatida ham ishlatilgan. Misol uchun, Mirzo Ulug'bek zamonidagi polvon Niyozxon kurash orqali hududiy nizolarni hal qilgan va xalq orasida adolat va kuch timsoli sifatida tanilgan [6; B.55-58].

Sulolaviy polvonlar tushunchasi faqatgina bir oiladan chiqqan kuchli sportchilarni emas, balki ma'lum hudud yoki saroy atrofida shakllangan professional kurash maktablarini ham anglatadi. Bu holat O'zbek milliy kurashining barqaror rivojlanishiga xizmat qilgan. Sulolaviy polvonlar o'z tajribalarini shogirdlarga yetkazish orqali kurash texnikasini rivojlantirgan. Ularning merosi nafaqat jismoniy tayyorgarlik, balki ma'naviy tarbiya bilan bog'langan [3; B.92-93].

Polvonlarning asriy meros namuna ishlari bugungi kungacha kurash maktablarida qo'llaniladi va o'zbek milliy kurashining asosi sifatida qadrlanadi. Polvonlar o'z texnik usullarini og'zaki va yozma shaklda saqlagan, bu esa eski kurashning davomiyligini ta'minlagan [2; B.47-48].

Shu tariqa sulolaviy polvonlar nafaqat sportchi, balki ma'naviy yetakchi sifatida ham faoliyat yuritgan. Sulolaviy polvonlar xalq hayotining ajralmas qismi bo'lgan. Bayramlar, dasturlar va xalq uchrashuvlarida ularning ishtiroki nafaqat sportni, balki madaniyatni ham rivojlantirgan [4; B.25-28].

Ular haqidagi rivoyatlar, dostonlar va maqollar xalq og'zaki ijodida keng tarqalgan. Polvonlar obrazi ko'pincha jasorat, adolat va vatanparvarlik timsoli sifatida tasvirlangan [4; B.29-32].

Temuriylar davrida jismoniy kuch va harbiy tayyorgarlik davlat siyosatining muhim tarkibiy qismi bo'lgan. Manbalarda qayd etilishicha, Amir Temur o'z lashkarini tanlashda jismonan baquvvat, kurash va jang san'atlarida chiniqqan kishilarga alohida e'tibor bergan. Kurash esa askarlarning jismoniy tayyorgarligini oshirishda muhim vosita sifatida qo'llanilgan [1; B.41-45].

Mirzo Ulug'bek davrida xalq sayillari va bayramlarida kurash musobaqalarining muntazam o'tkazilishi qayd etildi. Bu musobaqalarda bir sulolaga mansub polvonlarning ketma-ket ishtirok etishi vorisiylik an'anasining kuchli bo'lganini ko'rsatadi [3; B.100-101].

Shayboniylar sulolasi davrida polvonlarning ijtimoiy va siyosiy mavqei yanada mustahkaamlangan. Manbalarda keltirilishicha, ayrim hududiy nizolar kurash musobaqalari orqali hal qilingan. Bunday holatlarda ikki tomon o'z polvonlarini chiqarib, g'alaba qozongan tarafning talabi ustun qo'yilgan. Bu esa polvonlarning nafaqat sportchi, balki siyosiy vakil sifatida ham maaydonga olib chiqqan. Buxoro va Xiva xonliklari davrida ham sulolaviy polvonlarning ham siyosiy ham ijtimoiy mavqei baland bo'lgan [6; B.55-58].

Sulolaviy polvonlar o'zbek milliy kurashi tarixida muhim o'rin egallagan va ular nafaqat sportchi, balki jamiyatdagi muhim ijtimoiy timsol sifatida tanilgan. Ularning faoliyati bir necha jihatdan yuqori ahamiyatga ega bo'lgan. Sulolaviy polvonlar kurashning texnik va taktikasini rivojlantirib, o'quvchilarga va shogirdlarga yetkazgan. Shu tariqa ular o'zbek milliy kurashining asoslarini yaratishda muhim rol o'ynagan [7; B.66-68].

Sulolaviy polvonlar ko'pincha hukmdor sulolalar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, hududiy nizolarni hal qilishda vositachi sifatida faoliyat yuritgan. Ularning obro'si va kuchi xalq orasida adolat va ishonch timsoli bo'lgan [5.34-36].

Polvonlar xalq hayotining ajralmas qismi bo'lib, bayramlar va dasturlarda ishtirok etgan. Ular nafaqat jismoniy kuchni, balki ma'naviy meros va xalq an'analari tarqatib bergan [4; B.25-28; 2; B.48-50].

Polvonlar o'z tajribasini shogirdlarga yetkazgan, bu esa kurashning avlodlar orasida o'tishini ta'minlagan. Sulolaviy polvonlarning og'zaki va yozma merosi bugungi kungacha milliy kurashni o'rnatishda asosiy manba sifatida qadrlanadi.

Umuman olganda, sulolaviy polvonlar o'zbek milliy kurashining texnik, ijtimoiy, madaniy va ma'naviy asoslarini yaratishgan. Ularning faoliyati o'zbek xalqining tarixiy xotirasi va sport madaniyatining rivojlanishida muhim manba bo'lib qolgan. Shu bilan birga, polvonlar xalq orasida kuch, adolat va jasorat timsoli sifatida eslab qolingan. Ularning tarixi nafaqat sport tarixini, balki o'zbek jamiyatining madaniy va ijtimoiy hayotini chuqur tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodiriy A. O'zbek milliy kurashi tarixi – Toshkent: Fan, 1978. – 184 bet. – Iqtibos olingan betlar: 12-18, 41-45.
2. Mirzayev S. Sulolaviy davr polvonlari va ularning faoliyati – Samarqand: Ma'rifat, 1999. – 132 bet. – Iqtibos olingan betlar: 39-44, 52-34.
3. Toshpo'latov B. O'zbek sportining qadimiy ildizlari – Toshkent: Sharq, 2003. – 156 bet. – Iqtibos olingan betlar: 85-97, 101-112.
4. Abdullayev J. Polvonlar va xalq o'yinlari tarixi – Buxoro: Ilm, 2010. – 148 bet. – Iqtibos olingan betlar: 24-33.
5. Karimov T. Shayboniylar davrida ijtimoiy hayot – Toshkent: Akademiya, 2005. – 176 bet. – Iqtibos olingan betlar: 31-36.
6. Sodiqov A. Milliy kurash va xalq bayramlari – Qarshi: Ilm-fan, 2012. – 164 bet. – Iqtibos olingan betlar: 55-60.
7. Ergashev N. O'zbek kurashining metodik asoslari – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 210 bet. – Iqtibos olingan betlar: 63-74.